

مقدمه

در میان کشورهای مشرق زمین، بی‌گمان ایران تنها کشوری بود که در نظام تعلیم و تربیت خود اولویت بیشتری را به ورزش و تربیت بدنی داده بود، در حالی که چینیان به امر ورزش و تربیت بدنی توجه چندانی نداشتند و هندوان نیز پرورش تن و فعالیت‌های بدنی را گاه مذموم هم می‌دانستند، ایرانیان به اهمیت و ارزش توانایی و سلامتی بدن به عنوان وسیله بسیار مهمی برای فراهم آوردن ارتشی سلحشور و پیروزمند، پی برده بودند. از سویی جامعه ایران در طول تاریخ معاصر دستخوش تحولات چشمگیری شده است و ورزش‌های رقابتی از این تغییرات به دور نمانده‌اند و تعداد زیادی از ورزش‌ها هم به صورت مدرن و هم به صورت سنتی فعال بوده و ورزشکاران خاص خود را دارد. از این رو هدف از این گزارش ارائه خلاصه‌ای از چگونگی ورود و توسعه تعدادی از ورزش‌های خارجی در جامعه ایران می‌باشد و در ادامه تاریخچه کوتاهی از چگونگی ورود تعدادی از ورزش‌ها به جامعه ایران و چگونگی آغاز رقابت‌های رسمی آن‌ها ارائه شده است.

بسکتبال

در دایرةالمعارف بریتانیا، سال ورود بسکتبال به کشور ما ۱۹۰۱ میلادی درج شده اما آنچه مسلم است اینکه اولین نشانه‌های ورود بسکتبال به ایران در سال‌های ۱۳۱۰ و ۱۳۱۱ دیده شده و آن هم توسط کارکنان سفارت‌خانه‌های خارجی در ایران بوده است. در سال ۱۳۱۴، یک مربی ورزش به نام «فریدون شریف‌زاده» ورزش بسکتبال را به دانش‌آموزان دبیرستان البرز (کالج البرز) تهران معرفی و پایه‌گذاری کرد و کم‌کم دیگر مربیان ورزش به گسترش و آموزش این ورزش پرداختند. در سال ۱۳۲۴، فدراسیون بسکتبال ایران تشکیل شد. نخستین حضور بسکتبال ایران در میدان‌های بین‌المللی، در بازی‌های المپیک لندن (۱۹۴۸) بود.

شنا

آنچه از گذشته آموزش شنا می‌دانیم، براساس یافته‌هایی است که از «حروف تصویری» هیروگلیف مصریان به دست آورده‌ایم.

شواهد نشان می‌دهند که پیشینه شنا و شنا کردن به ۲۶۰۰ سال قبل از میلاد در تمدن مصر و بعد از آن در تمدن‌های آشور و یونان و روم باستان بر می‌گردد. عمر شنا به‌عنوان

چگونگی ورود تعدادی از رشته‌های ورزشی خارجی به ایران و توسعه آن‌ها

فرحناز قاسمیان، دانشجوی دکتری مدیریت راهبردی در ورزش بهناز قاسمیان، کارشناس تربیت بدنی

هندبال

هومر، تاریخ‌نویس مشهور یونانی، در کتاب معروف خود «اودیسه» از ورزش هندبال با نام «اورانیا» یاد کرده است. تصاویر مربوط به این بازی نیز که در سال ۶۰۰ قبل از میلاد روی یکی از دیوارهای آتن قدیم حجاری شده بود، در سال ۱۹۲۶ کشف شد. علی محمد امیرتاش در سال ۱۳۴۷ تغییرات و سازمان‌دهی جدیدی در اداره کل تربیت بدنی وزارت آموزش و پرورش پدید آورد که تصویب بازی هندبال را همانند یکی از ورزش‌های رسمی آموزشگاه‌های کشور، ممکن ساخت و فدراسیون هندبال آموزشگاه‌های کشور شکل گرفت. ریاست این فدراسیون به جعفر گلبابایی، کارمند عالی رتبه وزارت آموزش و پرورش، و مشاوره فنی آن به امیرتاش واگذار شد سرانجام در سال ۱۳۵۴ فدراسیون هندبال کشور تأسیس گردید و مهندس هارون مهدوی عهده‌دار امور آن شد. اولین دوره مسابقه‌های قهرمانی کشور در دسته مردان در سال ۱۳۵۵ برگزار شد که تیم‌های خراسان، اصفهان و تهران اول تا سوم شدند. اولین دوره مسابقه‌های کشور در دسته بانوان در سال ۱۳۷۰ برگزار شد که تیم کهگیلویه و بویراحمد به مقام قهرمانی رسید. اولین حضور مهم تیم ایران در بازی‌های آسیایی ۱۹۸۶ بود که تیم ایران در میان شش تیم، پنجم شد. البته اولین بار ایران در سال ۱۹۸۹ در مسابقه‌های قهرمانی هندبال آسیا در پکن شرکت کرد و در بین نه تیم، هشتم شد. اولین مدال آسیایی ایران کسب مقام سوم جوانان آسیا در سال ۲۰۰۴ بود.

والیبال

والیبال را که ابتدا مینتون نام داشت، ویلیام، جی. مورگان مدیر تربیت‌بدنی کالج Y.M.C.A در روز دوم فوریه سال ۱۸۹۵ میلادی مطابق با بیستم بهمن ماه سال ۱۲۷۳ هجری شمسی، در شهر هولیوک ایالت ماساچوست آمریکا ابداع و معرفی کرد. مورگان پس از اینکه دوستش، جیمز نایسمیت، در سال ۱۸۹۱ ورزش بسکتبال را در همان کالج ابداع کرد، با تلفیق ورزش‌هایی چون بسکتبال و تنیس، شالوده ورزشی نو و مفرح را برای دانشجویان خود ریخت که با تویی شبیه به توپ بسکتبال از روی توری مثل تور تنیس انجام می‌گرفت. مورگان از تور تنیس روی چمن، که به دو طرف دیوار سالن ورزش بسته می‌شد، و تویی توپ بسکتبال که به دلیل سبکی وزن به دست‌ها آسیب نمی‌رساند، استفاده کرد. با اینکه والیبال در آغاز ورزشی سالنی بود و در محل‌های سرپوشیده انجام می‌شد، کم‌کم توسط خود مردم به زمین‌های روباز رفت و به یکی از سرگرمی‌های محبوب تابستانی در پارک‌ها و ساحل‌ها تبدیل شد. والیبال را میرمهدی ورزنده، استاد بزرگ ورزش، در اواخر سال ۱۲۹۹ هجری شمسی به ایران آورد و تعلیم آن از دارالمعلمین ورزش آغاز شد. بازی والیبال در ایران در ابتدا قواعد خاصی نداشت و به شکل‌های مختلف انجام

یک ورزش، در ایران بسیار کوتاه است. به‌طور کلی هم این رشته از ورزش به نسبت دیگر رشته‌ها در کشور ما پیشرفت چندانی نکرده است؛ در حالی که هم به دلیل موقعیت جغرافیایی ایران، که از شمال و جنوب به دریا متصل است، و هم به جهت تأکیدات مذهبی، می‌بایستی این ورزش را مورد توجه قرار می‌دادند. در قدیم، مکان‌هایی شبیه استخر سرپوشیده به نام چال حوض در حمام‌ها می‌ساختند. این چال حوض‌ها که عمق آن‌ها حداکثر از ۱۰ متر تجاوز نمی‌کرد، برای شنا کردن و آب بازی بود. در اطراف چال حوض‌ها، سکوهایی به ارتفاع ۲ یا ۳ متر وجود داشت که از روی آن‌ها به درون آب می‌پریدند و عملیاتی مانند پشتک و وارو انجام می‌دادند. روشنایی چال حوض‌ها از سوراخ کوچکی که در سقف بود، تأمین می‌شد. در این گونه آبگیرهای غیربهداشتی، هیچ‌گونه مقرراتی وجود نداشت. هر کس می‌توانست قبل از استحمام یا پس از آن وارد چال حوض شود و آب بازی و شنا (که به معنای واقعی هم شنا نبود) کند. تا سال ۱۳۱۴ در سراسر ایران حتی یک استخر شنا هم نبود. فقط در اردوگاه نظامی اقدسیه تهران، استخری برای آموزش شنا به دانشجویان دانشکده افسری ساخته بودند. در سال ۱۳۱۴، استخر دیگری در باغ فردوس شمیران احداث شد که به وزارت فرهنگ تعلق داشت. نخستین استخری که برای استفاده ورزشکاران و تعلیم اصول جدید شنا به آن‌ها به وجود آمد، در سال ۱۳۱۴ در منظره تهران ساخته شد.

طناب‌زنی

در قدیم، در کشور چین طناب‌زنی به‌صورت یک بازی و یکی از ورزش‌های مورد علاقه مردم در مراسم‌ها و جشن‌ها به نمایش گذاشته می‌شد. تصاویر و نقاشی‌های به‌جا مانده از عصر طلایی نشان می‌دهد که برای کودکان و مشت‌زنان یونانی، طناب‌زنی یک سرگرمی و ورزش بوده است. همچنین، در کشورهای اروپایی در قرون وسطی با استفاده از نوعی طناب بافته شده طناب‌زنی می‌کرده‌اند. در ایران نیز به طناب‌زنی بیشتر به‌عنوان یک بازی دخترانه همراه با آوازه‌خوانی و شعر پرداخته می‌شد. ورزش طناب‌زنی را اولین بار مرحوم عبدالکریم سادات رضاعی، که از دانشجویان تربیت‌بدنی در آمریکا بود، به ایران آورد. در سال ۱۹۹۱ فدراسیون جهانی طناب‌زنی در کانادا تأسیس شد و کشورهایی چون آمریکا، آلمان، کانادا، انگلستان، سوئیس، سوئد، بلژیک، چین، ژاپن، کره جنوبی و سنگاپور به عضویت این فدراسیون درآمدند. در ایران این رشته در قالب انجمن طناب‌زنی زیر نظر فدراسیون ورزش‌های همگانی فعالیت می‌کند. ابوعلی سینا دانشمند بزرگ ایرانی که بیش از ۴ فصل کتاب خود را به ورزش و تربیت‌بدنی و بهداشت کودکان اختصاص داده، از طناب‌زنی به‌عنوان یکی از رشته‌های مفید ورزشی برای کودکان نام برده است.

علی محمد
امیرتاش در سال
۱۳۴۷ تصویب
بازی هندبال را
همانند یکی از
ورزش‌های رسمی
آموزشگاه‌های
کشور، ممکن
ساخت و
فدراسیون هندبال
آموزشگاه‌های
کشور شکل گرفت

شش سال پس از ورود اولین میز پینگ پنگ به ایران، مسابقات کلوپها و دسته‌های آزاد در سال ۱۳۲۴ در مناطق نفت خیز کشور برگزار شد

می‌شد. فنون و تاکتیک‌های والیبال نیز مانند قوانین آن پایه و اساس اصولی نداشت و هر بازیکن به ابتکار شخصی و اختصاصی خود- که اغلب با مشت‌زدن یا سمبه‌زدن همراه بود- با توپ بازی می‌کرد. در سال ۱۳۰۲ شمسی با ترجمه مجلات خارجی قوانینی که در آن زمان در کشورهای دیگر اجرا می‌شد، در ایران نیز رایج گردید. از سال ۱۳۰۴ والیبال به تدریج به مدارس راه یافت و در اندک زمانی توسط مربیان فارغ‌التحصیل دارالمعلمین ورزش در مدارس و همچنین در شهرستان‌های کشور رواج و عمومیت یافت. شهرستان اصفهان اولین شهری بود که بعد از تهران در امر توسعه این ورزش فعالیت داشت. در سال ۱۳۱۸ اولین دوره مسابقات والیبال قهرمانی ایران هم‌زمان با مسابقات سایر رشته‌های ورزشی برگزار شد.

تنیس روی میز

در سال ۱۳۱۷، مستشاران انگلیسی شاغل در آبادان، مسجد سلیمان و شهرهای نفت خیز جنوب، یک میز پینگ پنگ همراه خود به ایران آوردند که روی آن با هم وطن خودشان بازی می‌کردند. پینگ پنگ در یک چشم به هم زدن فراگیر شد و مورد توجه ایرانیان قرار گرفت. به این ترتیب، کلوپ‌های خصوصی ویژه بازی پینگ پنگ تشکیل شد. شش سال پس از ورود اولین میز پینگ پنگ به ایران، مسابقات کلوپها و دسته‌های آزاد در سال ۱۳۲۴ در مناطق نفت خیز کشور برگزار شد. یک سال بعد و با گسترش تب پینگ پنگ در کشور، فدراسیون تنیس و تنیس روی میز با هم و به ریاست آقاخان بختیار تشکیل شد و کار خود را با برگزاری مسابقات مختلف بین باشگاه‌ها و دسته‌های آزاد آغاز کرد. در سال ۱۳۲۶ شمسی (۱۹۴۷ میلادی) فدراسیون تنیس روی میز ایران به عضویت فدراسیون بین‌المللی درآمد و در همان سال چهاردهمین دوره مسابقات در پاریس برگزار شد. در سال ۱۳۳۲ برای اولین بار مسابقات قهرمانی کشور در تهران برگزار شد. در سال ۱۳۵۶ شمسی تیم بانوان ایران در مسابقات جهانی سوئد شرکت کرد. در سال ۱۳۴۶ فدراسیون تنیس و تنیس روی میز از هم جدا شدند و هر کدام به صورت فدراسیون مستقلی درآمدند.

دو و میدانی

ورزش دو و میدانی در ایران، به‌ویژه در دوران باستان و روزگار قدیم، به اندازه سوار کاری، چوگان بازی، تیراندازی، کشتی و شمشیربازی رایج نبوده

است اما بی‌تردید جنگاوران و سربازان ایرانی در هر دوره از تاریخ، برای آماده‌سازی و تقویت جسم خود از این ورزش هم غافل نبوده‌اند. در دوره صفویه و پس از آن، رسم این بود که مردانی چابک و تیزرو در پیشاپیش اسب بزرگان می‌دویدند و راه را برای عبور آن‌ها باز می‌کردند. این دوندگان را شاطر می‌نامیدند. شاطرها دویدن و تند رفتن را از کودکی تمرین می‌کردند و چون در این کار مهارت می‌یافتند، در آزمونی مانند مسابقه دو نیز شرکت می‌کردند و اگر قبول می‌شدند، حکم شاطر دوانی یا استادی می‌گرفتند. در دربار پادشاهان صفوی و بعد از آن، همواره تعدادی شاطر آماده به خدمت بودند و رئیس شاطرها را «شاطرباشی» می‌گفتند. شاطرها در اوقات فراغت به تمرین دو می‌پرداختند و از آنجا که افرادی تیزپا و تندرو بودند، برای رساندن پیام‌ها نیز از وجود آن‌ها استفاده می‌شد اما از عهد مشروطیت، به دلیل رواج کالسکه و اتومبیل، کار و بار شاطرها هم به تدریج از رونق افتاد و این پیشه از میان رفت. پیدایش ورزش «دو و میدانی» در ایران، به صورت نوین به حدود سال ۱۳۰۰ هجری شمسی برمی‌گردد. در این سال، میرمهدی ورزنده (معلم ورزش) دو و میدانی را در ایران معرفی کرد و به شاگردان مدارس آموزش داد. احمدایزیدپناه - که او را پدر دو و میدانی ایران می‌خوانند - از سال ۱۳۰۳ به بعد، به کمک شمس‌الدین شایسته و شعاع معتمد شیرازی در مسجد سپهسالار آن زمان تشکیلاتی به راه انداختند که هدف آن برگزاری مسابقات دو و میدانی بین ورزشکاران محلات و مدارس تهران بود. در سال ۱۳۱۳ هجری شمسی از سوی وزارت معارف یک اردوی ورزشی در باغ منظریه تهران ترتیب یافت که اولین سمینار دو و میدانی هم در آنجا تشکیل شد تا این رشته از ورزش را در ایران پایه‌ریزی شود و گسترش دهد. به این ترتیب رشته‌های مختلف دو و میدانی به تدریج در شهرهای بزرگ و کوچک ایران رواج یافت. اولین حضور بین‌المللی ایران در بازی‌های آسیایی ۱۹۵۱ دهلی نو بود که علی باغبانباشی در آن سال موفق شد؛ در ۵ هزار متر مدال طلا و در ۳ هزار متر با مانع مدال نقره به دست آورد.

جمع بندی

اطلاعات موجود در زمینه چگونگی ورود رشته‌های ورزشی به جامعه ایران اندک و پراکنده است و به همین دلیل ناگفته‌های بسیاری درباره تاریخچه رشته‌های ورزشی در ایران وجود دارد. بنابراین لازم است تا در این زمینه تحقیق و مطالعه بیشتری صورت پذیرد.

منابع

۱. تارنمای فدراسیون بسکتبال
www.iranbasketball.org
۲. تارنمای فدراسیون تنیس روی میز
irantff@irtff.ir
۳. تارنمای فدراسیون دو و میدانی
www.iriaaf.ir
۴. تارنمای فدراسیون ژیمناستیک
gymnastics@msy.gov.ir
۵. تارنمای فدراسیون شنا
www.IRSF.IR
۶. تارنمای فدراسیون والیبال
www.iranvolleyball.com
۷. تارنمای فدراسیون هاکی
www.iranhaki.org
۸. تارنمای فدراسیون هندبال
www.irhf.ir
۹. دایرةالمعارف ویکی‌پدیا